

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ-ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ
КАТЕДРА „ОБЩЕСТВЕНОЗДРАВНИ НАУКИ“

Лекция №1

ВЪВЕДЕНИЕ В ЕТИКАТА

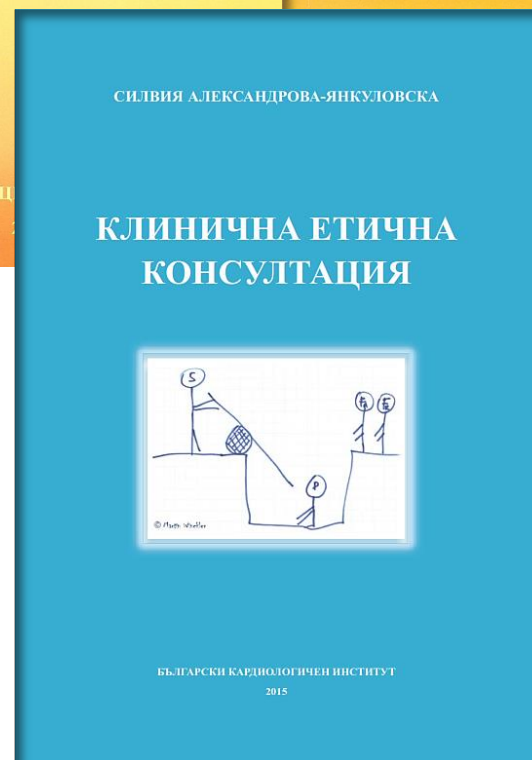
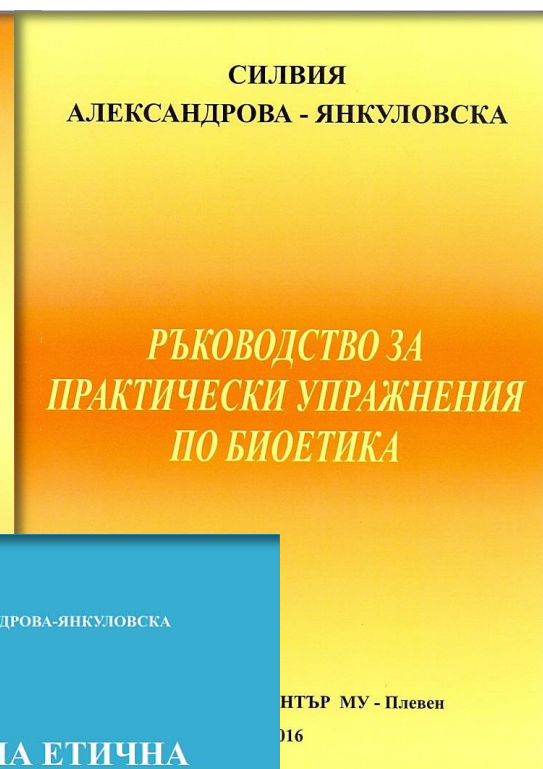
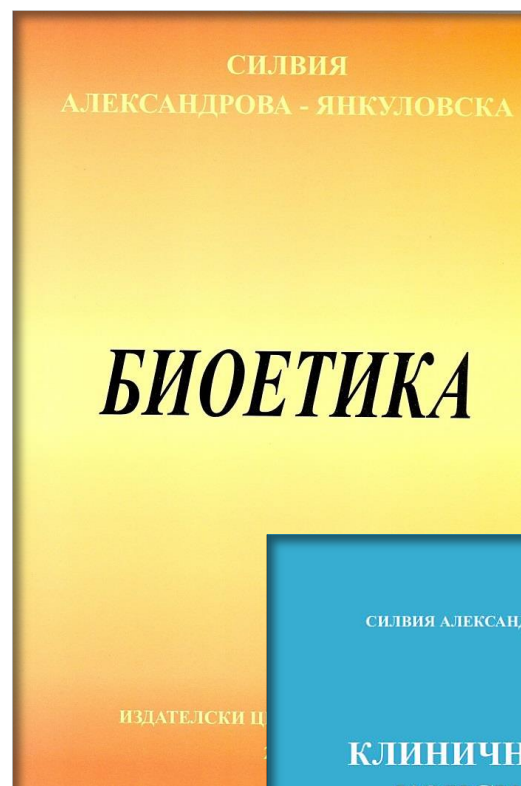
Проф. д-р Силвия Янкуловска, дмн

Обща информация за курса

- 15 ак.ч. лекции, 15 ак.ч. семинари
- Изпит лятна изпитна сесия
- Цели:
 - Да се запознаят студентите със същността на медицинската етика/биоетиката, основните положения и доминиращи възгледи в съвременните биоетични дебати.
 - Да се познават основните принципи и ценности в международните и национални етични документи.
 - Да се развие етична чувствителност и способност за етичен анализ на дилеми от медицинската практика.

Препоръчвани учебни помагала

- Александрова-Янкуловска, С. **Биоетика**. Издателски център на МУ-Плевен, 2016, 2017
- Александрова-Янкуловска, С. **Ръководство за практически упражнения по биоетика** – Издателски център на Му-Плевен, 2016, 2017
- Александрова-Янкуловска, С. **Клинична етична консултация**. Български кардиологичен институт, 2015 – <http://stenobooks.com/product/2535/klinichna-etichna-konsultatsia.html>

Семестриален изпит

- Две **независими** части – тест и етичен анализ на клиничен казус
- Тест:
 - 30 въпроса – максимум 30 точки
 - минимум 18 точки за Среден (3.00)
 - различна тежест на въпросите
 - трениране на формата на крайния семестриален тест
- Казус – изработва се през семестъра от студентската група по конкретна методология и се оценява по оповестени критерии

Формиране на крайната оценка

$$(0,20 \times A) + (0,70 \times B) + (0,10 \times C)$$

- A – оценка на етичния анализ
- B – оценка на изпитния тест
- C – семестриална оценка

Семестриалната оценка е средноаритметична от тестовете, анализ на казус, участие и работа с документи.

СТРУКТУРА НА ДИСЦИПЛИНАТА

ОБЩА ЧАСТ

- Въведение
- Етични кодекси
- Конфиденциалност
- Взаимоотношения
- Информирано съгласие
- Права на пациента

СПЕЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА МЕДИЦИНСКАТА ЕТИКА

- Репродуктивна етика
- Етика и генетика
- Етика на грижите в края на живота
- Трансплантационна етика
- Изследователска етика
- Робоетика
- Етика на разпределението на ресурсите в здравеопазването
- Етика на общественото здраве
- Клинична етична консултация

ВЪВЕДЕНИЕ В ЕТИКАТА

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

План на лекцията

1. **Основни понятия**
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

1. *Етика*
2. *Морал*
3. *Медицинска етика*
4. *Деонтология*
5. *Биоетика*

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

1. *Етика - наука за морала*

2. *Морал - съвкупност от нравствени ценности, определящи поведението на човека и взаимоотношенията между хората.*

- Възпитаваща и регулираща функция

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ (2)

Хетерогенна философска наука, която търси отговор на въпроса “Кое е добро?” по отношение на **човешките действия**.

РАЗВИТИЕ НА ВЪЗГЛЕДИТЕ ЗА СЪЩНОСТТА НА ЕТИКАТА В МЕДИЦИНАТА

- **МЕДИЦИНСКА ЕТИКА** (до 60-те години на ХХ век) - *обяснителни норми и стандарти на професионално поведение = **ДЕОНТОЛОГИЯ*** - наука за дълга (deon – дълг; logos – наука)

■ **ЕТИКА НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ -**

моралните проблеми в здравната система като цяло

■ **БИОЕТИКА** - моралните проблеми на живота изобщо

- взаимоотношения „лекар-пациент”
- морални проблеми в здравната система
- проблеми на обществената политика, породени от биомедицинския напредък и постиженията в областта на научните изследвания

Биоетиката е систематично изследване на моралните измерения – включително морални интуиции, решения, действия и политики – в науките за живота и здравните грижи, използващо различни етични методологии в интердисциплинарен контекст.

и във връзка с други
сфери

БИОЕТИКА

не само лекаря и не
само на
индивидуално ниво

**ЕТИКА НА
ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ**

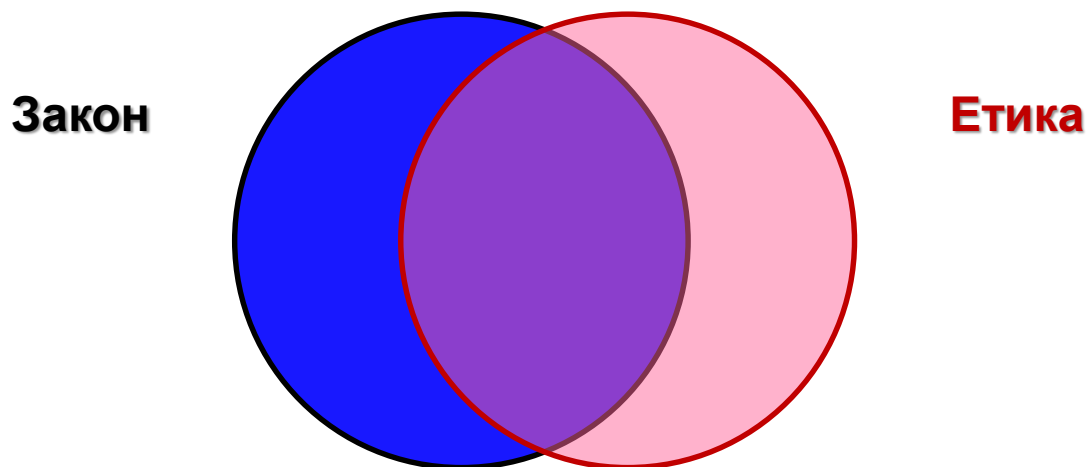
норми и стандарти
на упражняване на
професията

**МЕДИЦИНСКА
ЕТИКА**

План на лекцията

1. Основни понятия
2. **Взаимоотношения етика-закон**
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЕТИКА И ЗАКОН

Законодателната система представлява систематизиране на моралните убеждения на обществото \Rightarrow законите се формират от етиката \Rightarrow законът и етиката се покриват, но има и някои различия, в резултат на които всяко едно от тях само по себе си е недостатъчно за обществото.

Разлика между етика и закон

- 1. Законът и етиката имат различни социални функции** – различен начин на мотивиране за спазването им.
 - Етиката изисква вътрешна мотивация – хората трябва да искат да действат морално и да са свободни да го направят;
 - Законът не изисква вътрешно съгласие, а се базира на външна принуда и се свързва със заплата от санкции.

Разлика между етика и закон

2. Законът и етиката имат различни методи

- Законовият метод е основан на гарантиране на сигурност и предоставяне на конкретни отговори. В законодателната система спорещите страни не се опитват да се убедят взаимно в правотата си и няма доверие между тях, стремежът е да убедят съдията в аргументите си.
- Етиката трябва да се справя с несигурността. Страните излагат гледни точки и се опитват да убедят опонентите си или поне да бъдат разбрани от тях. Доверието е необходимо.

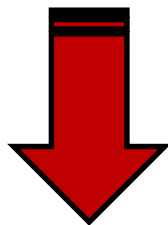
Разлика между етика и закон

3. Законът и етиката имат различно съдържание

- С времето някои закони се преценяват като неетични поради промяна на обществените ценности.
- Етиката понякога се развива по-бързо от законодателството (*пример с евтаназията*).
- Законите понякога са резултат на политически компромис, необходим за запазване на социалния мир, независимо, че може да няма морален консенсус по тях (*пример с тютюнопушенето*).

NB!

Хетерогенна философска наука, която търси отговор на въпроса “Кое е добро?” по отношение на човешките действия.

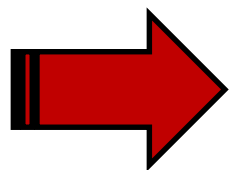

1. Етиката се занимава с начина на вземане на решения.
2. Всяко решение ли е „етично решение“?

Разлика между обичайно вземане на решения и етично вземане на решения

- Различен акцент върху собствените ценности и общоприетите практики;
- За *етично решение* говорим тогава, когато общоприетите практики вече са недостатъчни и сме изправени пред отговорността да претеглим ценностите в дадена ситуация, в даден момент.

Речник на думите в българския език:
Положение, при което трябва да се направи труден избор между две противоположни възможности.

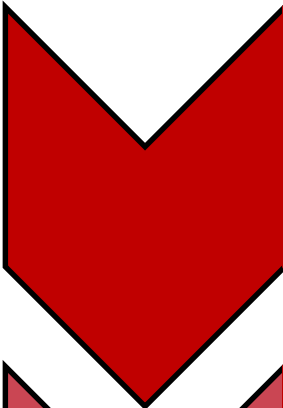
Етиката помага за справяне с несигурността, т.е. подпомага справянето с дилеми.

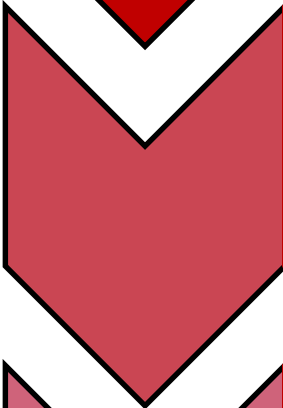
План на лекцията

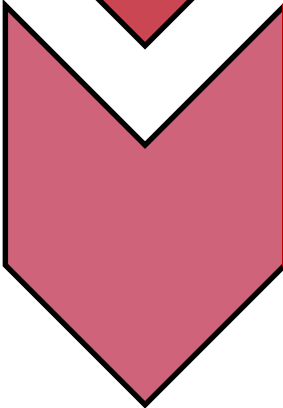
1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. **Понятие за етична дилема**
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

Етична дилема

NB!

-
- Ситуация, свързана с конфликт на интереси, принципи, правила, при която се колебаем как да постъпим и разполагаме с поне два варианта на поведение.

-
- Не могат да бъдат избрани и двата варианта едновременно.
 - И при двата варианта на поведение се нанася известна вреда, застрашено е благополучието и интересите на въвлечените лица или не са спазени дадени правила, принципи, ценности.

-
- Засегнати са немедицински съображения, които обаче ще имат значение за хода на лечението.

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. **Методи на етиката**
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

Методи на (медицинската) етика

/инструменти за морално разсъждаване/

1. *Аргументи*
2. *Анализ на понятията*
 - *Определяне на термините*
 - *Разграничаване между сходни термини*
 - *Определяне на сходни черти*
3. *Сравняване на случаи*
4. *Разсъждаване чрез приложение на принципи*

Методи на (медицинската) етика

/инструменти за морално разсъждаване/

Аргумент (довод) = набор от основания в подкрепа на дадено заключение

- *Позоваване на авторитетен източник*
- *Позоваване на консенсус /мнение на мнозинството/*
- *Позоваване на интуиция /вътрешен морален опит/*
- *Диалектически метод (метод на Сократ)*
- *Аргумент на действие против естествения ред на нещата в природата*
- *Аргумент на наклонената плоскост /хлъзгав терен/*

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. **Теории на етиката**
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

- *Средство за организиране на комплексната информация, конкуриращите се ценности и интереси.*

Класификация на теориите на исторически принцип

1. Класически теории:

1. Хедонизъм
2. Стоицизъм

2. Модерни теории:

1. Деонтология
2. Утилитаризъм /utilitas-полза-добро за МНОЗИНСТВОТО/
3. Принципализъм

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

Хетерогенна философска наука,
която търси отговор на въпроса
“Кое е добро?” по отношение на
човешките действия.

МОТИВ, ЦЕЛ
НАМЕРЕНИЕ
ИЗВЪРШИТЕЛЯ
НА ДЕЙСТВИЕТО

КОНКРЕТНИ
ОБСТОЯТЕЛСТВА

КРАЕН РЕЗУЛТАТ

- Етика на грижите
- Персонализъм
- Интерпретативна етика
- Етика на добродетелта

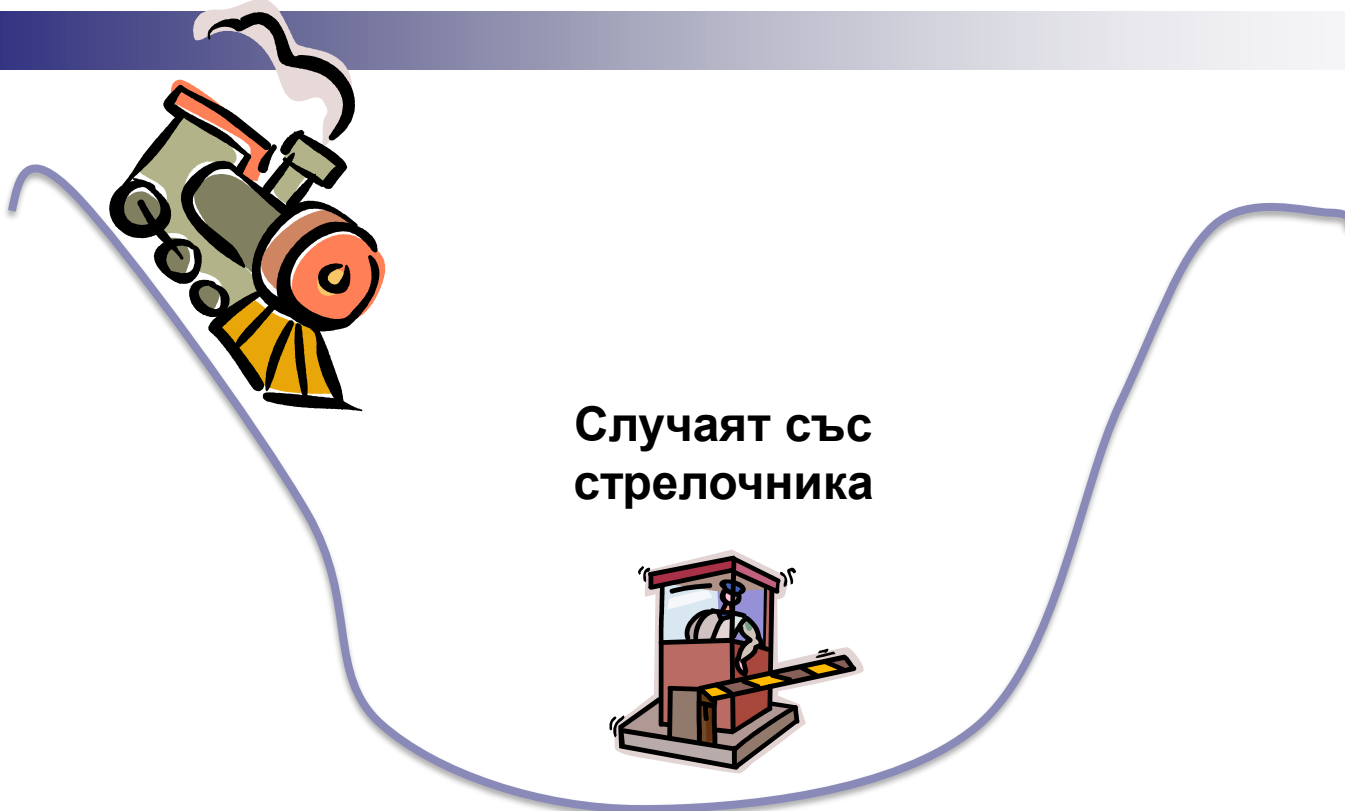
Казуистика

casus-
случай

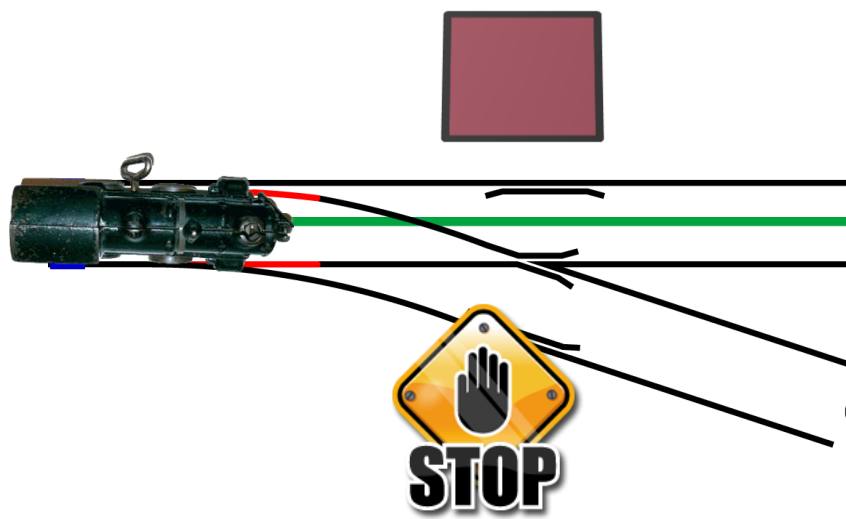
utility-полза

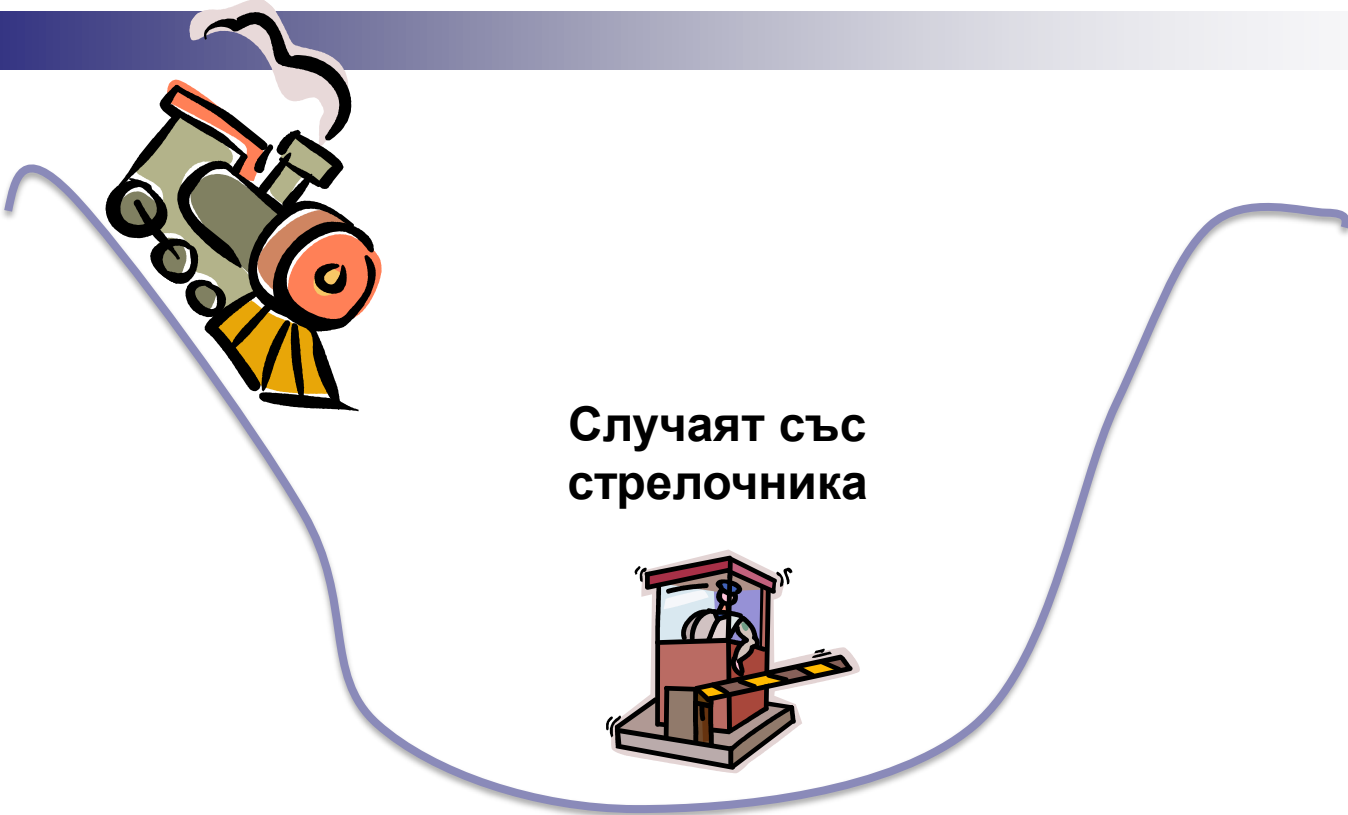
hedone -
удоволствие

- Деонтология
- Утилитаризъм
- Хедонизъм
- Етика на справедливостта

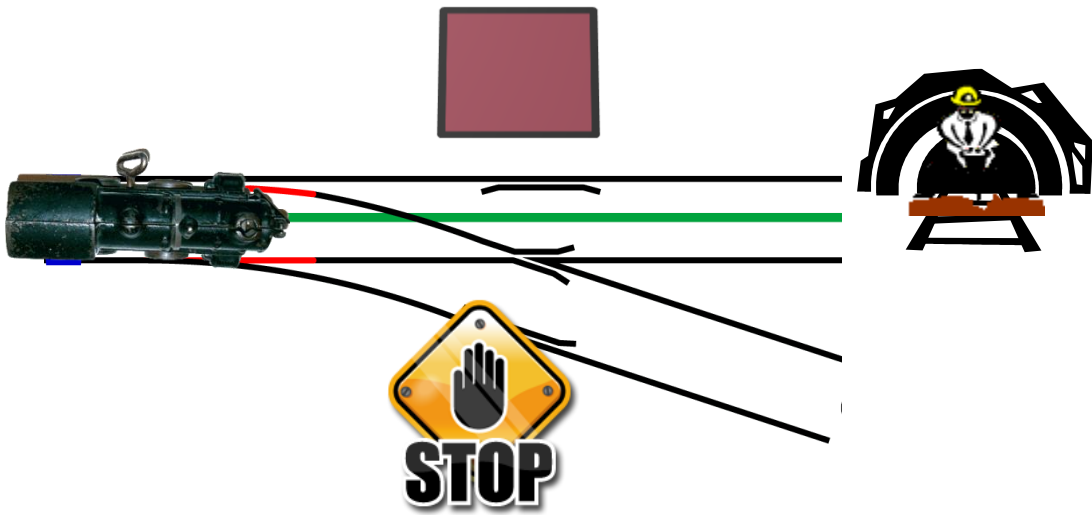

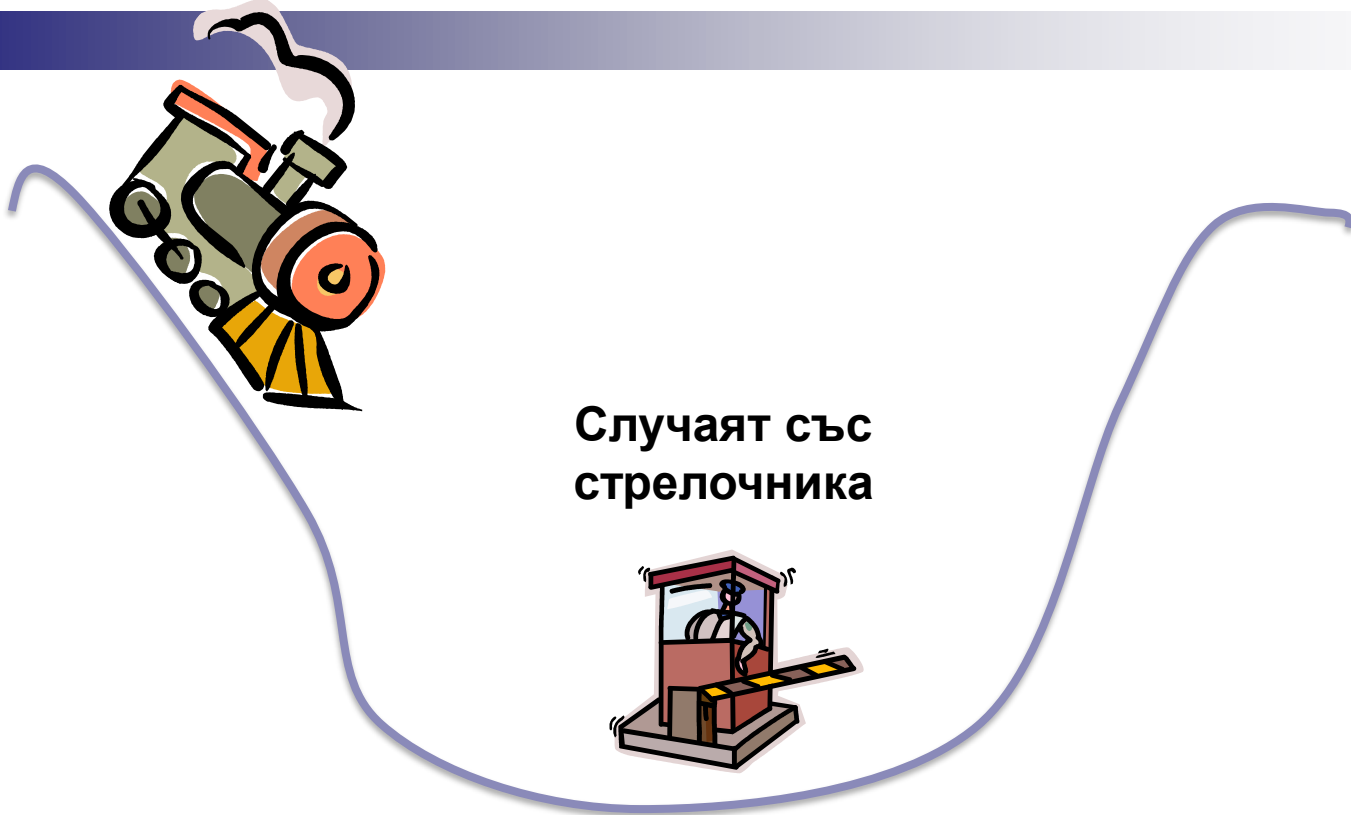
Случаят със стрелочника

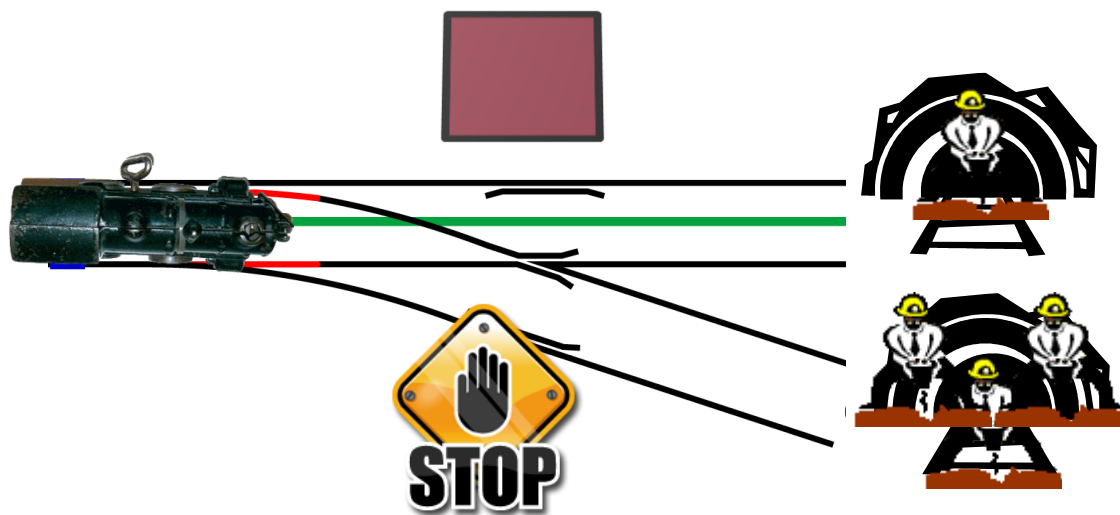

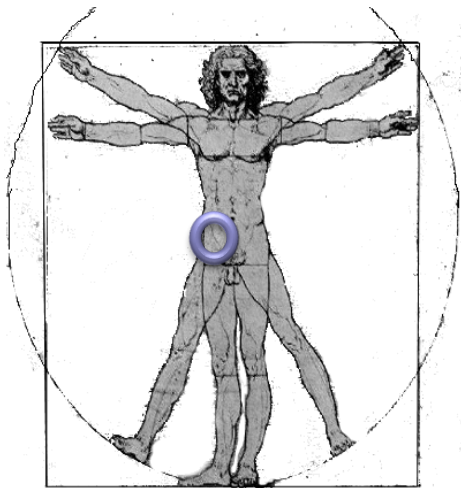
Случаят със
стрелочника

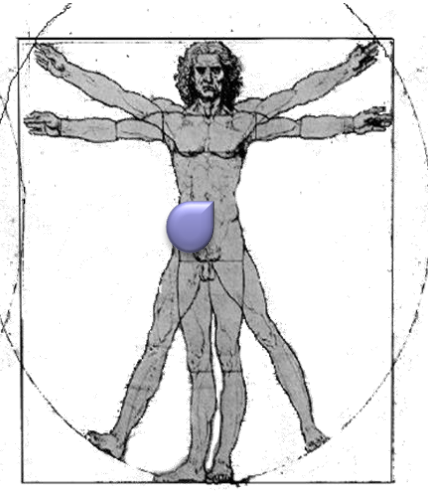
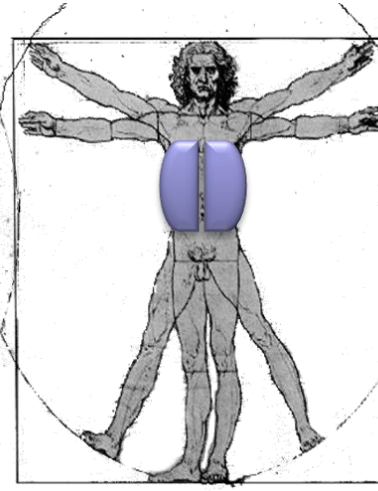
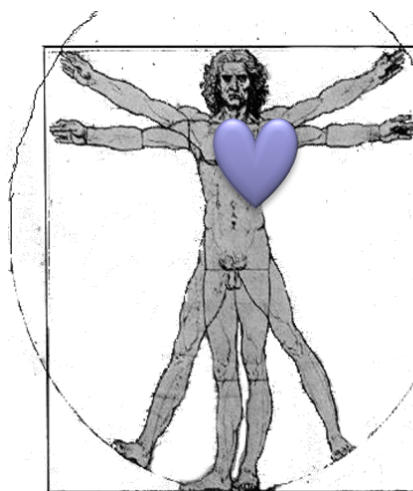
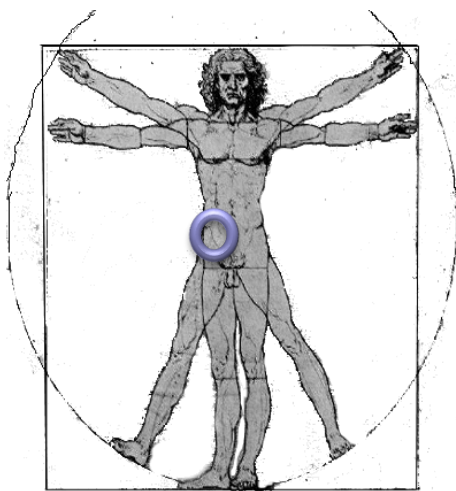
Случаят със стрелочника

Случаят с хирурга

Представете си, че сте хирург, извършващ
апендектомия.

Докато пациентът е под анестезия, се срещате за 3-ма пациенти, лежащи в интензивно отделение. Единият се нуждае от сърце, другият – от бял дроб, а третият – от бъбрек. Можете ли да пожертвате пациента с апендектомията, за да спасите 3 други животи?

Доминираща теория в биоетиката

ПРИНЦИПАЛИЗЪМ

1979 г. – “Принципи на биоетиката”

Tom Beauchamp & James Childress

Принципализъм (Приложна етика)

- **Приложната етика** като доминираща концепция представлява приложение на общите етични теории, принципи и правила за решаване на проблеми в терапевтичната практика, предоставянето на здравни грижи и медицинските и биологичните изследвания.
- Според принципализма при наличие на морална дилема, за да достигнем до етично решение, трябва да приложим някой от основните етични принципи

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. **Принципи на етиката**
7. Основни моменти в историческото развитие

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕТИКАТА

- Не дават указания за действие;
- Характеризират абстрактните рамки на етичните норми на поведение и очертават морално допустимия обseg на поведение, т.е. принципите се нуждаят от интерпретация.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕТИКАТА

- *Уважение към автономността*
- *Благодеяние*
- *Ненанасяне на вреда*
- *Справедливост*

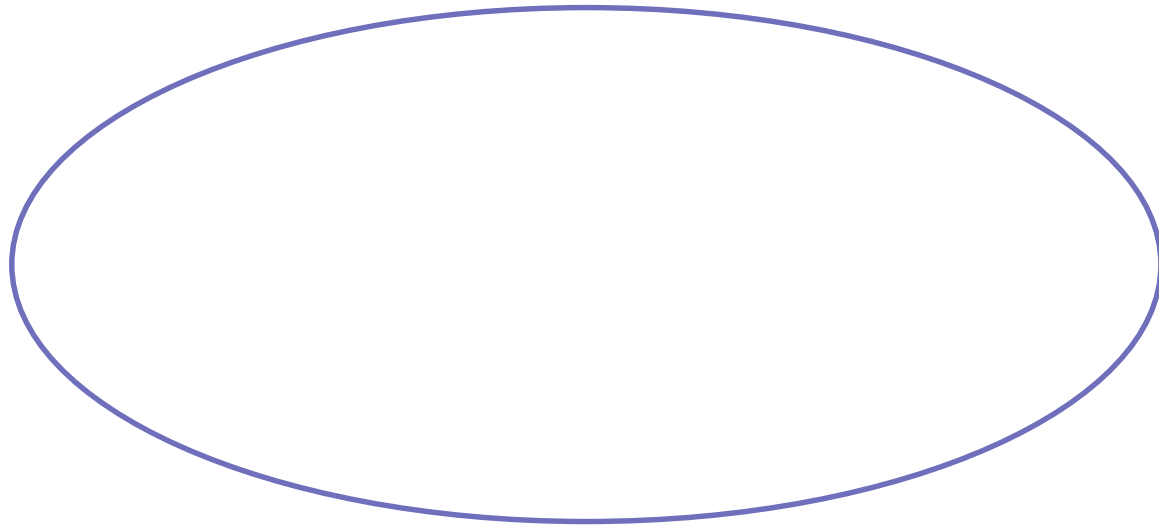
УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

- **autos** – сам; **nomos** – управление, т.е. автономността е „самоуправление“ или способност да вземаш решения за себе си.
- Автономен/компетентен пациент
- Неавтономен/некомпетентен пациент
- **Вътрешно ограничаване:** умствени способности, възраст, заболяване, количествени промени в съзнанието и др.
- **Външно ограничаване:** болнична обстановка, количество предоставена информация, финансови средства и др.

УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

Съдържание на принципа:

Гледай на другите (пациентите) като на способни да вземат решения сами за себе си.

УВАЖЕНИЕ НА АВТОНОМНОСТТА

*Гледай на другите (пациентите) като на способни да вземат решения сами за себе си > или
Правила, произтичащи от принципа:*

- Получи информирано съгласие
- Запази в тайна информацията за пациента
- Кажете му истината

БЛАГОДЕЯНИЕ

Да вършиш добро за пациента.

Видове добро:

- ❑ Медицински добро
- ❑ Религиозно добро
- ❑ Социално добро – *доброто за пациента в непосредствената му среда (семейна, професионална и др.)*
- ❑ Обществено добро – *доброто за обществото като цяло по отношение на случая на пациента*

НЕНАНАСЯНЕ НА ВРЕДА

Да не вредиш на пациента.

Видове вреда:

- Физическа вреда
- Психическа вреда
- Социална вреда
- Обществена вреда

СПРАВЕДЛИВОСТ

Да не се дискриминира пациента по немедицински характеристики като:

- Пол
- Възраст
- Раса
- Етнос
- Религия
- Социален статус и др.

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. **Основни моменти в историческото развитие**

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА МЕДИЦИНСКАТА ЕТИКА

АНТИЧНОСТ

- Хипократ – “Клетва”
- Коска школа - „натуралистичен критерий” за различаване на доброто от лошото – добро е естественото състояние на нещата в природата
- **Благодеяние** и **ненанасяне на вреда** като единен принцип – лекарят възстановява естествения ред чрез готова схема от предписания ⇒ заболяването е вредно ⇒ лечението е ненанасяне на вреда
- Патерналистичен дух

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

СРЕДНОВЕКОВИЕ

- Популярност на “Клетвата”
- Задължение за подкрепа на болния в болест и смърт

РЕНЕСАНС

- Експериментиране в интерес на обществото (включително върху затворници)
- Положително отношение към евтаназията

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

КРАЯ НА XVIII НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК

- 1803г. Томас Пърсивал – “Кодекс по медицинска етика”
- 1804г. Монtpелие – Хипократова клетва при дипломирането
- Флоранс Найтингел
- Забрана на евтаназията

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

XX ВЕК

- Неохипократизъм
- 1900 г. – Париж – Първи конгрес по мед. етика; включване на предмета в обучението в мед. институти и колежи
- 1947 г. – Световна медицинска асоциация (СМА); Нюрнбергски Кодекс
- 1948 г. - Женевска декларация
- 1964 г. - Хелзинска декларация
- 70-те години:
 - възникване на биоетиката
 - автономност на пациента**

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

БЪЛГАРИЯ

- ❑ 1901г. - Български Лекарски Съюз
- ❑ 1904г. - Първи етични норми на лекарите
- ❑ 1918г. - Медицински Факултет на СУ – задължителна деонтология
- ❑ 1945 – 1989г. – изключена от програмата
 - Етика към “Организация на здравеопазването”
 - Деонтология към съдебната медицина
- ❑ 1973 г. – Морален кодекс на българските лекари
- ❑ 1988 г. “Биоетика” проф. Проданов
- ❑ 1991г. – самостоятелна дисциплина медицинска етика
- ❑ 2000г. – Кодекс на професионалната етика
- ❑ 2017г. – Българска асоциация по биоетика и клинична етика

План на лекцията

1. Основни понятия
2. Взаимоотношения етика-закон
3. Понятие за етична дилема
4. Методи на етиката
5. Теории на етиката
6. Принципи на етиката
7. Основни моменти в историческото развитие

Благодаря за вниманието!